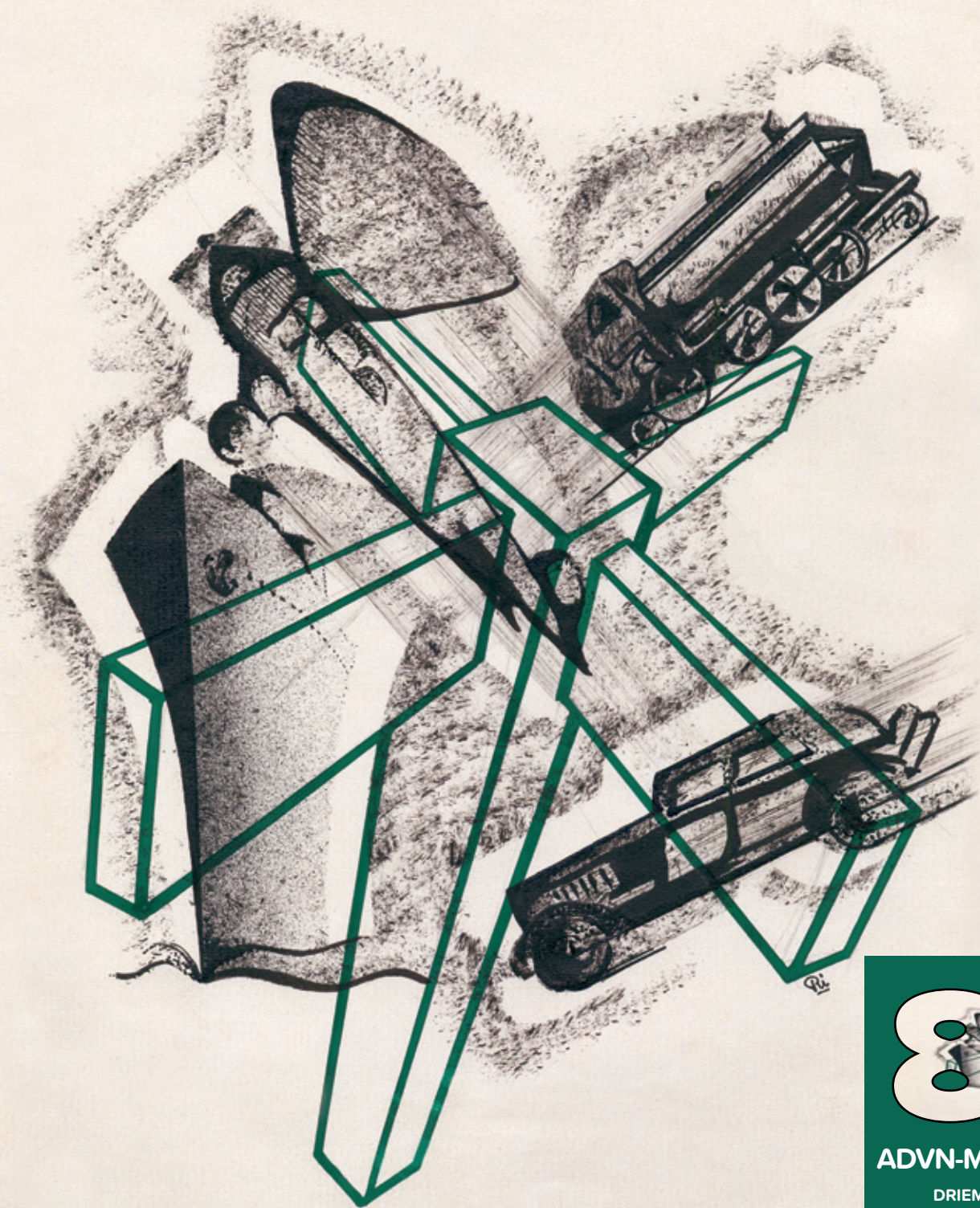

89

ADV-N-Mededelingen

DRIEMAANDELIJKS
DERDE TRIMESTER 2025

Dit is het negenentachtigste nummer van de *ADV-N-Mededelingen*. De publicatie wil u op de hoogte brengen en houden van de werking van het ADVN in al haar aspecten zoals het algemeen beheer, de aanwinsten in de collecties, de dienstverlening, de projecten, de publicaties en de huisvesting. De *ADV-N-Mededelingen* zijn gratis en worden u op verzoek toegestuurd.

Het ADVN | archief voor nationale bewegingen werkt rond het erfgoed van de Vlaamse beweging en andere nationale bewegingen in Europa. De kernopdracht van het ADVN is het verzamelen, bewaren, onderzoeken en toegankelijk maken van dit erfgoed.

Het verleden is een beproefd bouwwerk van zoveel fouten en nog meer gebreken. Torsend tegelijk met verve wat nog komen moet, vandaag, morgen, overmorgen.

Cover: Huldeboek Frans Luyten, medestichter en secretaris van de Vlaamse Toeristenbond (VTB). [ADV-N, AC1350]

Bijdragen

Tom Cobbaert, Aragorn Fuhrmann,
Winne Goby, Ann Mares,
Dirk Rochtus, Rita Verelst

Digitale beeldbewerking & beeldredactie

Ann Van Gastel

Fotografie

Peter Maes

Vormgeving

Ann Van Gastel

Coördinatie

Sophie Gyselinck

Druk

Graphius – New Goff, Gent

Verantwoordelijke uitgever

Dirk Rochtus

Lange Leemstraat 26, 2018 Antwerpen

Alle bijdragen komen tot stand in samenwerking met
de Wetenschappelijke Raad van het ADVN

Overname van bijdragen kan enkel na schriftelijke toestemming van de uitgever
© 2025 Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme vzw

Lange Leemstraat 26

BE-2018 Antwerpen

[T] +32 [0]3-225 18 37

[E] info@advn.be

[W] www.advn.be

bankrekening: BE14 4198 0595 9183 | KREDBEBB

ondernemingsnummer: 0431.020.884

RPR Antwerpen

**Giften vanaf 40 euro komen in aanmerking voor
een attest voor belastingvermindering.**

Neem hiervoor contact op met het ADVN.

[www.facebook.com/ADV-N vzw](https://www.facebook.com/ADV-N-vzw)

Met de steun van de Vlaamse overheid

Vlaanderen
verbeelding werkt

Erkenningsnr. P3A8177

OORLOG AAN DE OORLOG

Behalve een LP van de betreurde Bram Vermeulen is *Oorlog aan de oorlog* ook een fotoboek uit 1924 van de Duitse schrijver/pacifist Ernst Friedrich die in afschuwwekkende beelden van verminkte oorlogsslachtoffers een afschrikmiddel zag voor een volgend gewelddadig conflict. De leuze *Geen oorlog meer*, in vier talen op de IJzertoren van 1931 beoogde hetzelfde. Vanaf 1936 verwerd het tot *Nooit meer oorlog*. De onmenselijke gruwel en het ondraaglijk leed dat een oorlog met zich meebrengt, mocht niemand meer overkomen.

De verstrengeling van de Vlaamse beweging met antimilitarisme en pacifisme was er al voor WOI maar de impact van die verwoestende waanzin zorgde voor een versterking ervan. Ook daarbuiten was het besef gegroeid dat brede internationale samenwerking noodzakelijk was om de vrede en stabiliteit te bewaken. Dat leidde in 1920 tot de oprichting van de Volkenbond en na de Tweede Wereldoorlog namen de Verenigde Naties die rol over. In een Handvest werden de grondregels afgesproken van soevereine gelijkwaardigheid van staten tot het verbod op het gebruik van geweld in internationale relaties en de elementaire mensenrechten van iedereen, *“om komende geslachten te behoeden voor de gesel van de oorlog, die tweemaal in ons leven onnoemelijk leed over de mensheid heeft gebracht, en opnieuw ons vertrouwen te bevestigen in de fundamentele rechten van de mens, in de waardigheid en de waarde van de menselijke persoon”*. De Geneefse Conventies (sinds 1864), onderschreven door alle landen in de wereld, bepalen het juridische kader en overtredingen tegen de mensenrechten kunnen voor het Internationaal Gerechtshof in Den Haag worden gebracht. 21 september werd gekozen als de Internationale Dag van de Vrede om wereldwijd wapenstilstand en geweldloosheid te bevorderen. Helaas passeerde deze datum alweer zonder meer.

Alle internationale rechtregels en verdragen, vredesliedjes en -leuzes en -dagen en -boeken en -wil ten spijt echter, is wereldvrede nooit helemaal gerealiseerd en bleven/blijven regeringen zich laten verleiden tot geopolitiek machtsvertoon, tot een imperialistische en kolonialistische agenda, gedreven door economische, culturele of religieuze motieven, de wapenindustrie of om binnenlandse politieke redenen. Daarbij worden conventies met de voeten getreden. De menselijke tol is niet te overzien en werpt een schaduw op vele generaties nadien.

De lange termijneffecten van de twee Wereldoorlogen zijn ook in de werking van het ADVN voelbaar. Nakomelingen aan beide zijden blijven op zoek naar antwoorden en verklaringen voor het ondenkbare. Er is sprake van transgenerationale overdracht van trauma's en fascinaties voor de oorlogen wat zich onder meer uit in het leeszaalbezoek, in zoekopdrachten in de DEVB en in de aanwinsten, zoals te lezen in de bijdragen over de familie Lanoote, over Prosper De Troyer en in het selectieve overzicht van de overdrachten uit 2024. In het denkwoord werpt voorzitter Dirk Roctus een licht op het spectrum aan Duitse jeugdbewegingen tijdens WOII.

Ook in de onderzoeks- en erfgoedprojecten is er belangstelling voor de donkere jaren uit de geschiedenis. Het ADVN is een van de vele partners in het project oorlogsdagboeken van Archiefpunt, waarbij wordt opgeroepen om deze persoonlijke documenten m.b.t. de periode 1939-1949 aan te melden.

Ook bij de bekroonde boeken voor de Pil-van Gastelprijs voor geschiedenis is de oorlog nooit ver weg. Het hoeft niet te verbazen dat ook bij de inzendingen dergelijke publicaties het leeuwendeel uitmaken. Op woensdag 29 oktober 2025 vindt de achtste prijsuitreiking plaats in het ADVN om 20u (deuren open om 19:30). Ik mag hier de namen van de laureaten al verklappen. Het is een ex aequo geworden tussen Kevin Absillis (*Het slechte geweten van Vlaanderen. Nationalisme, racisme en kolonialisme in de tijd van Hendrik Conscience*) en Matthijs de Ridder (*Paul van Ostaijen. De dichter die de wereld wilde veranderen*). Alvast gefeliciteerd aan hen.

En vrede met u, [Ann Mares](#)

Op 19 november om 19u vindt in de Nottebohm-zaal van de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience in Antwerpen de jaarlijkse NISE-lezing plaats. **Maarten Van Ginderachter** stelt er zijn nieuw werk *Arm Vlaanderen. Een wereldgeschiedenis - Honger, armoede en globalisering in het midden van de 19e eeuw* voor.

Inschrijven kan via publiekswerking@advn.be

HET ARCHIEF LANOOTE

Een pijnlijk en gevoelig verleden

In 2023 werd het ADVN gecontacteerd door de familie Lanoote uit Antwerpen. Bij opruimwerken na een familiaal overlijden werd een koffer aangetroffen. Daarin bleken documenten en voorwerpen in verband met het oorlogsverleden van de familie bewaard. Een bijzonder pijnlijk verleden zo bleek, dat ons terugvoert naar de donkere periode van 'terreur' en 'tegenterreur' in de provincie Limburg. Het archief bestaat uit een diverse verzameling (ego)documenten, foto's, persknipsels en voorwerpen. Naar periodisering toe kan het worden opgedeeld in een luik bezettingsperiode (1940-1944) en een luik repressie (1944-1945). De overdracht werd recent verwerkt, waardoor het archief nu toegankelijk is voor onderzoek.

Collaboratie

Tijdens de Tweede Wereldoorlog woonde de familie Lanoote in Wellen, een Limburgse gemeente tussen Tongeren en Sint-Truiden. Alberic Lanoote, gehuwd met Rosalie Geypen, was er postmeester. Het echtpaar had drie kinderen: Roeland (1924), Kamiel (1927) en Herwig (1943). Alberic was actief als afdelingsleider van het Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV) en als secretaris van de Duitsch-Vlaamsche Arbeidsgemeenschap (DeVlag). Daar-

naast was hij nauw betrokken bij de Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen (NSJV), de collaborerende jeugdbeweging waarin ook zijn oudste zoon Roeland actief was.

Roeland Lanoote speelde binnen de Limburgse NSJV een belangrijke rol als gowwleider voor Haspengouw. Diverse archivalia in de overdracht geven meer inzicht in zijn werkzaamheden. Zo bevat het archief een voordracht van Roeland voor een zogenaamde 'Heimabend', opgesteld in het Duits. Daarin gaf de jonge gowwleider toelichting bij liederen uit het Vlaams-nationalistische repertoire (zoals *'De Blauwvoet'*, *'Het Kerelslied'*, *'Kempenland'*, *'Het Vlaamsch Legioen'*) en sprak hij de trouw uit van de Vlaamse jeugd aan Adolf Hitler. De overdracht bevat ook fragmenten uit een handgeschreven verslag van een door Roeland geleide NSJV-reis naar Oostenrijk in april 1943. De jon-

Boven: NSJV-kepie van Roeland Lanoote, ca. 1941.
[ADV, AC1322]

Links: Rosalie Geypen en Alberic Lanoote met zoon Herwig.
Helemaal links staat NSJV-gebiedsleider Frans Ketels.
[ADV, AC1322]

geren namen daar deel aan een Hitlerjugend-Wehrsportkamp, een militaire vooropleiding met sport, wapentraining en ideologische scholing. Roeland figureert ook in diverse foto's van nog ongedateerde NSJV-optochten in Tongeren. Met enkele tamboeren op kop zien we de gowwleider voorgaan tijdens een mars over de Graanmarkt, doorheen de Moerenpoort en langs het zwaar beschadigde stationsgebouw, getroffen door een Duits bombardement in mei 1940. De foto's werden genomen door de in Limburgse collaboratiekringen welbekende fotograaf Michel Melotte. Als persfotograaf voor onder andere *De Toekomst* en *De Dag* documenteerde hij zowat alle belangrijke bijeenkomsten, vergaderingen, feesten en plechtigheden van de Nieuwe Orde in Limburg. Ook de in Hasselt gestationeerde Duitse politie- en inlichtingsdienst Sipo-SD deed overigens vaak een beroep op zijn diensten.

Burgeroorlog

Net zoals elders in België was eind 1942 ook voor de bezetting in Limburg een kantelpunt. Gouverneur Jef Lysens waarschuwde in december nadrukkelijk dat de bevolking zich in een soort van "*pre-revolutionaire toestand*" bevond. Op 27 mei 1943 pleegde het gewapende verzet voor het eerst een aanslag op een lid van het VNV in

Limburg. Vanaf dan kwam de provincie in een spiraal van geweld terecht, waarbij ook de familie Lanoote op dramatische wijze betrokken raakte.

Op de ochtend van 10 juli 1943 fietste Roeland Lanoote samen met zijn broer van Wellen naar Borgloon, waar hij werkte bij de Landbouwcorporatie. Net buiten Wellen werd Roeland door een onbekende neergeschoten. Hij stierf ter plaatse. De aanslag op de 18-jarige gowwleider zond een schok door de gelederen van de Limburgse collaboratie. Zijn begrafenis op 14 juli groeide uit tot een massale mobilisatie.

De uitvaart van Roeland werd uitgebreid gedocumenteerd door verschillende fotografen. Het archief Lanoote bevat een vijftigtal foto's van het gebeuren. De beelden tonen een georkestreerde massamanifestatie, waaraan diverse formaties van het VNV (waaronder NSJV, Dietsche Meisjesscharen, Dietsche Militie – Zwarte Brigade, Vlaamse Wacht), evenals de concurrerende Algemeene SS-Vlaanderen,

NSJV-optochten in Tongeren, ca. 1940-1943. [ADV, AC1322]

DeVlag en Hitlerjugend deelnamen. Ook prominente nationale en Limburgse kopstukken waren aanwezig, waaronder NSJV-jeugdleider Edgar Lehembre, DMS-leidster Jetje Claessens, NSJV-stafleiders Leo Poppe en Gerard Lenaers, NSJV-gouwleider Frans Ketels en VNV-gouwleider Theo Brouns. Onder de Duitse aanwezigen herkennen we Landesjugendführer Wilhelm Hardt. De machtsontplooiing moest de militanten en hun achterban een hart onder de riem steken en tegelijkertijd een sterk signaal van weerbaarheid naar de buitenwereld geven. Naast enkele foto's van Melotte springt vooral een reeks van NSJV-fotograaf Lacquet in het oog. Vermoedelijk gaat het hier om Dries Lacquet (1923–1994), schoonbroer van Leo Poppe en later oorlogsverslaggever bij de Waffen-SS. Verschillende foto's uit zijn reeks werden als beeldverslag over de uitvaart gepubliceerd in *De Jonge Nationaalsocialist* (jg. 3, hooimaand 1943, nr. 7).

Alberic Lanoote was ervan overtuigd dat dorpsgenoten verantwoordelijk waren voor de dood van zijn zoon. In een politieverhoor kort na de aanslag omschreef hij de groep door hem verdachte personen als de “Churchill-club van Wellen” (verwijzende naar hun pro-geallieerde sympathieën). De politie startte een onderzoek, dat later werd overgenomen door de Sipo-SD. Ondanks meerdere arrestaties werden de daders van de aanslag uiteindelijk niet gevonden. Volgens Jos Bouveroux, die in het boek *Terreur in oorlogstijd* (1984) het geweld in Limburg tijdens de bezetting bestudeerde, raakte Alberic “als het ware gebiologeerd door de terreur en probeerde [hij] zijn zoon te wreken”. Op 26 mei 1944 werd Alberic ook zelf het doelwit van een aanslag door het verzet. Hij werd beschoten, maar bleef ongedeerd. Na een vuurgevecht sloegen zijn belagers op de vlucht.

Boven: De uitvaart van Roeland Lanoote op 14 juli 1943. NSJV-leden dragen de kist, geflankeerd door leden van de Algemeene SS-Vlaanderen. Achter de kist lopen Alberic en Kamiel Lanoote. [ADV, AC1322]

Midden: Toespraak van NSJV-jeugdleider Edgar Lehembre aan het graf van Roeland Lanoote, 14 juli 1943. [ADV, AC1322]

Onder: Na de uitvaart werd een bezoek gebracht aan de plaats van de aanslag. Van links naar rechts: NSJV-gebiedsleider Frans Ketels, vermoedelijk NSJV-gouwleider Clement Peyffers, Alberic Lanoote, NSJV-jeugdleider Edgar Lehembre, DMS-leidster Jetje Claessens en VNV-gouwleider Theo Brouns. [ADV, AC1322]

In de laatste maanden van de bezetting bleef het geweld in Wellen en omstreken onverminderd toenemen. Op 7 juli 1944 werden drie leden van een DeVlag-propagandaploeg in Wellen gedood. Kort daarop sloegen Vlaamse leden van de Sipo-SD en het Veiligheidskorps van de DeVlag terug. In de nacht van 14 op 15 juli werden twee Wellenaren uit hun woning gehaald en op vrijwel dezelfde plek gedood als waar de aanslag op de DeVlag-leden had plaatsgevonden. De slachtoffers – slager-herbergier August Mommen en slager Arthur Lambrechts – stonden bekend om hun anti-Duitse houding en werden door Alberic verdacht van betrokkenheid bij de moord op zijn zoon.

Bevrijding en repressie

Op 7 september 1944 werden Wellen en de omliggende gemeenten bevrijd door geallieerde troepen. Het gewapende verzet startte onmiddellijk met het aanhouden van (vermeende) collaborateurs. Nog diezelfde avond werden drie inwoners van Wellen door partizanen vermoord. Ook Alberic en zijn zoon Kamiel werden die dag gearresteerd. Alberic verklaarde dat hij werd aangehouden door de Witte Brigade, al vermelden officiële documenten de Belgische Nationale Beweging (BNB) als verantwoordelijke groep. Op 18 oktober werden vader en zoon overgedragen aan de autoriteiten in afwachting van een proces. Alberic werd daarbij in verdenking gesteld van politieke collaboratie, verklikking en de betrokkenheid bij de moord op Mommen en Lambrechts.

Met meer dan honderd egodocumenten (brieven, notities en verslagen) is het collectieonderdeel over de naoorlogse repressie het meest omvangrijke binnen de overdracht van de familie Lanoot. De vele stukken doen direct of indirect verslag van het concrete verloop van de repressie voor het gezin Lanoot. Tegelijkertijd moet worden benadrukt dat deze bronnen ook tot stand kwamen binnen deze specifieke context van repressie, met bijvoorbeeld een actieve gevangenisensuur en lopende juridische procedures voor het militaire gerecht. Dit maakt dat deze stukken historisch-kritisch uiterst voorzichtig moeten worden benaderd.

Paaswensen van Kamiel Lanoot, getekend in de gevangenis van Merksplas, 1 april 1945. [ADVN, D22782]

Verschillende stukken hebben rechtstreeks betrekking op Alberic's verdediging. In vaak moeilijk leesbare notities becomeментарieerde hij belastende getuigenissen uit zijn strafdossier en beschreef hij de contacten van enkele Wellense notabelen met de Sipo-SD. Ook VNV-gouwleider Theo Brouns werd in deze context kort vermeld.

Daarnaast bevat het archief ook notities en een 13 pagina's tellend verslag van Alberic over zijn arrestatie en die van Kamiel op 7 september. Beiden werden daarop dagenlang zwaar mishandeld en

publiekelijk vernederd. Wanneer Alberic en zijn zoon uiteindelijk op 18 oktober werden overgedragen aan de gevangenis van Tongeren en vervolgens werden ondergebracht in het gevangenkamp in Eisden, zou ook het bewakingspersoneel zich telkens schuldig hebben gemaakt aan driest geweld. In zijn verslag duidde Alberic verzetslieden meestal aan met initialen, al werden sommigen – zoals de bekende Justin Devries – expliciet bij naam genoemd. De verschillende gewone Wellenaren die deelnamen aan de verbale of fysieke mishandelingen werden dan weer wel veelal bij naam vermeld. Vaak ging het daarbij om familieleden van personen die tijdens de bezetting werden gedood of gedeporteerd en voor wier verklaring Alberic later door de militaire rechtbank zou worden veroordeeld.

Tot slot omvat het archief een uitgebreide verzameling gevangenis-correspondentie tussen Rosalie, Alberic en Kamiel. Alberic bracht het grootste deel van zijn gevangenschap door in de gevangenis van Luik, terwijl zijn zoon voornamelijk verbleef in de gevangenis van Merksplas. De gedetineerden mochten tweemaal per maand een brief schrijven, waarin ze zich echter dienden te beperken tot 'persoonlijke aangelegenheden'. Het gevangenisbestuur zag daar ook daadwerkelijk op toe, wat blijkt uit zwart gemarkeerde passages in de tekst en berichten over 'ingehouden' brieven. In de bewaarde correspondentie stonden vaak diverse facetten van het gevangenisleven centraal, zoals de kwaliteit van het eten, overplaatsingen, nieuwtjes over medegevangenen, het ontvangen van pakjes, enz. Kamiel toonde zich daarbij enthousiast over de mogelijkheden tot bijscholing door medegevangenen. *"Ik zit hier tussen professors, schilders, enz., het deftigste van ons volk"*, schreef hij. Kamiel leerde Engels en volgde muzieklessen bij de uit Limburg afkomstige componist Marcel Oger. Evenzeer trachtten de gescheiden gezinsleden elkaar

Links: Portret van Roeland Lanoot, NSJV-gouw-leider van Haspengouw.

Foto: Studio Fr. Bartolomivis. [ADV, AC1322]

Pagina hiernaast: Verslag van Alberic Lanoot over zijn arrestatie en de daaropvolgende mishandelingen, evenals een greep uit de gevangenis-correspondentie tussen Alberic, Kamiel en Rosalie. [ADV, D22782]

via de gevangenis-correspondentie een hart onder de riem te steken. Vooral de brieven van Rosalie getuigden vaak van een complete ontredde. Met lieve en bemoedigende woorden trachtte men elkaar te steunen. Troost werd gezocht in het christelijke geloof, de Vlaams-nationalistische overtuiging, evenals de vooropgestelde en vaak herhaalde onschuld van Alberic.

Op 27 november 1944 werd Alberic door de Krijgsraad van Tongeren ter dood veroordeeld wegens politieke collaboratie, verklaring van twaalf personen – van wie sommigen naar concentratiekampen in Duitsland werden

afgevoerd – en betrokkenheid bij de moord op Mommen en Lam-brechts. Twee maanden later, op 27 januari, bevestigde het Krijgshof van Luik in beroep de opgelegde doodstraf. Een genadeverzoek aan Prins Karel werd verworpen. Op 23 juni 1945 werd Alberic terechtgesteld, met de rug naar het vuurpeloton. Ongeveer 200 mensen woonden de executie bij. Kamiel kwam begin 1946 vrij. Rosalie vestigde zich met haar twee zonen in Antwerpen, waar ze in alle anonimiteit probeerden hun leven opnieuw op te bouwen.

[Winne Gobyn]

Bronnen bij deze bijdrage: ADVN, Archief familie Lanoot, AC1322; ADVN, Archief Jos Bouveroux, AC904; Algemeen Rijksarchief, Gratiédossier Alberic Lanoot; 'Lanoot terechtgesteld', in: *Het Volk*, 26 juni 1945; J. Vincx, *Vlaanderen in uniform*, deel 3, 1981; J. Bouveroux, *Terreur in oorlogstijd. Het Limburgs drama*, 1984; Br. De Wever, *Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde. Het VNV 1933-1945*, 1994; H. Linten, *Partizanen in de Zuid-Limburgse Fruitstreek*, ongepubliceerde masterproef, 2013, <https://lib.ugent.be/nl/catalog/rug01:002060183>; K. Dauw, *De Sipo-SD Nebenstelle Hasselt. Een microgeschiedenis (1943-1944)*, ongepubliceerde masterproef, 2017; W. Gobyn, *Limburg*, 2023, <https://encyclopedievlaamsebeweging.be/nl/limburg>.

CELVISIOEN

Aanvulling collectie Prosper De Troyer

De Vlaamse beweging heeft vele kunstschilders in haar rangen gehad: Jos Verdegem, Joe English, Sam De Vriendt, Jozef Peeters en Albert Servaes, om er maar een handvol te noemen. Ook Prosper De Troyer is een bekende naam, met werken die te zien zijn in de musea voor schone kunsten van Antwerpen, Brussel en Gent. Ook in de collectie van het ADVN bevinden zich een paar originele werken van De Troyer: het schilderij *Pax – Paix – Friede – Vrede* (1938), dat zich helaas in zeer precarie staat bevindt, een ongetitelde tekening (1934), geïnspireerd door de *Zeesymfonieën* van Cyriel Verschaeve, en een onafgewerkt portret (1950) van advocaat en politicus Frans Van der Elst. Vorig jaar kon het ADVN de collectie aanvullen met een onbekend werk van De Troyer.

Prosper De Troyer (1880-1961) vormde zich als kunstenaar aan de Sint-Lucasschool in Oostakker, een aantal Gentse ateliers en aan de Academie voor Beeldende Kunsten in Mechelen tijdens zijn legerdienst daar. In de vroege jaren 1920 was hij een van de protagonisten van de avant-garde in de Vlaamse schilderkunst en experimenteerde met het kubisme, futurisme, fauvisme en de abstractie om uiteindelijk terug te keren naar het expressionisme. De Troyer had een uitgesproken Vlaamsgezinde overtuiging, deels gevoed door de kritiek van het Belgische kunstestablishment op zijn modernistisch werk. Tijdens de Eerste Wereldoorlog nam hij deel aan tentoonstellingen van de activistische kunstkring Doe Stil Voort. Later sympathiseerde hij met het Groot-Nederlandse en autoritaire gedachtegoed van het Verdinaso. Zijn politieke ideologi-

sche ontwikkeling mondde tijdens de Tweede Wereldoorlog uit in het lidmaatschap van het Vlaamsch Nationaal Verbond en een aantal collaborerende kunstorganisaties. De Troyers werk werd in die periode zowel in Vlaanderen als in Duitsland gelauwerd als een toonbeeld van 'volkse kunst'. Op het einde van de oorlog vluchtte de schilder naar Duitsland, waar hij in september 1945 aangehouden werd. Hij werd veroordeeld wegens culturele collaboratie en zat 18 maanden gevangen in de interneringscentra van Beverlo en Mechelen.

Tijdens zijn gevangenschap bleef De Troyer tekenen en schilderen, waaronder een tekening in waskrijt, gedateerd op 19 december 1946. De schets toont een man in zijn cel, die wanhopig denkt aan zijn (jonge) gezin, dat als een visioen op de muur wordt afgebeeld. Het werk symboliseert de situatie waarin vele repressiegevangenen zich bevonden. Prosper De Troyer schonk het werk aan August Boeykens, als dank voor het bezor-

gen van teken- en schildergerief. Boeykens (1900-1975) was achtereenvolgens directeur van de gevangenis van Oudenaarde, Dendermonde, Mechelen, Merksplas en Antwerpen en vader van de Belgische feministe Lily Boeykens (1930-2005). Het werk kwam via haar dochter Kerstin Huygelen bij het ADVN terecht. **[Tom Cobbaert]**

Bronnen bij deze bijdrage: L. Boeva, Culturele collaboratie en 'het terrein der Kunst', in: *WT*, jg. 66, 2007, nr. 2, pp. 163-189 ; K. De Boodt, *De Troyer, Prosper*, in: *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*, 2023. <https://devb.be/id/per-004233>.

ONDERTUSSEN IN DE LEMMAFABRIEK

Anderhalf jaar na de lancering van de DEVB

Op 29 januari 2024 werd de derde en digitale *Encyclopedie van de Vlaamse beweging* (DEVB) voorgesteld in het Vlaams Parlement. Het was het orgelpunt van een vijf jaar durend historiografisch monsterproject, maar allerm minst een eindpunt. Dat blijkt alleen al uit het feit dat de lemmafabriek bedrijvig doordraait: in de loop van 2024 en 2025 verschijnen nog eens bijna 500 nieuwe of geactualiseerde artikelen online (weliswaar werd een aanzienlijk deel van deze teksten reeds vóór de websitelancering geconcipieerd). Bovendien blijven ook de digitale faciliteiten van de DEVB evolueren. Behalve de reeds aanwezige koppelingen naar databanken zoals DBNL en ODIS werden de lemma's nu ook voorzien van verwijzingen naar relevante archieven, en de redactie onderzoekt de mogelijkheden van een automatische Engelse vertaling. Anderhalf jaar na de lancering is het dan ook goed om opnieuw de stand van de *Encyclopedie* op te maken: wat is er sinds januari 2024 aan encyclopedische arbeid verzet? Welke nieuwe kansen en uitdagingen wachten redactie en auteurs?

Een naslagwerk in beweging

De *Encyclopedie van de Vlaamse beweging* streeft ernaar om een levend naslagwerk te zijn: ze wil meebewegen met zowel het evoluerende onderzoek als de bredere maatschappelijke actualiteit. Als historisch standaardwerk staat de DEVB daardoor onvermijdelijk voor een delicate evenwichtsoefening. De *Encyclopedie* moet urgentie zien te rijmen met geschiedkundige sereniteit en kritische zin met gedegen observaties die de waan van de dag overstijgen. Het

verkiezingsjaar 2024 stelde deze uitdaging al meteen op scherp. In de directe nasleep van de regeringsvorming kregen nogal wat lemma's over de contemporaine politiek een update. Daarbij was het zaak overhaaste analyses te mijden, maar ondertussen wel een gevoeligheid aan de dag te leggen voor wat er beweegt op het vlak van natievorming en nationalisme.

Een geslaagd voorbeeld vormt het grondig bijgewerkte lemma 'Vlaams Blok/Belang', waarin Nicolas Bouteca en Benjamin De Cleen de 'overwinningsnederlaag' van de partij tegen het licht houden en reconstrueren hoe het cordon sanitaire in de 'Dorpstraat' doorbroken werd, maar in de Wetstraat overeind bleef. Wat het discours van Vlaams Belang betreft, signaleren de auteurs "*een gedeeltelijke terugkeer naar een veel harder racisme*" uit de beginjaren: hoewel de partij zich in haar streven naar machtsparticipatie lange tijd een gematigdere stijl aanmat, bedient ze zich vanaf de vroege jaren 2020 openlijk van beladen begrippen uit het repertoire van internationaal radicaal-rechts, zoals 'omvolking' en 'remigratie'. Ook het nieuwe lemma over Dries Van Langenhoven door Louis Vos verschaft inzicht in de synergieën tussen alt-right in Vlaanderen en elders in de wereld.

Er werden lemma's geschreven over de Vlaamse minister-president Mathias Diependaele en de kersverse partijvoorzitter Valerie Van Peel (door Jan Creve), die de politieke actualiteit dicht op de huid zitten, maar er was ook aandacht voor reeds voorbije episodes uit de Belgische politiek. Zo

belicht Paul Cobbaert de lotgevallen van het Vlaams-progressieve Spirit en schetst Dries Van Thielen de op- en neergang van LDD, de partij waarmee Jean-Marie Dedecker het potentieel van een rechts, liberaal én Vlaamsgezind politiek verhaal exploreerde. Het succes van LDD was van relatief korte duur, maar kondigde in retrospectief zowel de electorale opmars van de N-VA als de huidige crisis van de Vlaamse liberalen aan.

De *Encyclopedie* als caleidoscoop

Ondanks die bijzondere focus op het politieke bedrijf illustreert de 'lemmaproductie' van het voorbije anderhalf jaar vooral de complexiteit en veelkantigheid van de Vlaamse beweging als historisch fenomeen. Die beweging was immers niet alleen politiek, maar ook breed cultureel en artistiek georiënteerd. Terwijl de geactualiseerde NEVB-teksten over Jean-Baptist Verlooy (Ton van Kalmthout), Herman Teirlinck en Max Roose (Ruben Mantels), Paul Kenis (Eric Min), Raymond Brulez (Yvan de Maeschalck) en Stijn Streuvels (Toon Breës) de reeds uitvoerig onderzochte verwevenheid tussen de Vlaamse letteren en de 'Vlaamse zaak' verder documenteren, werd in dit verband ook pionierswerk verricht: in een eerste synthese over jeugdliteratuur en de Vlaamse beweging laten Kevin Absillis, Vanessa Joosen en Frauke Pauwels zien hoe het lezende kind vanaf de tweede helft van de 19de eeuw ingeschakeld werd in de Belgische en Vlaamse natievorming. Nagelnieuwe lemma's over de prominente schrijfsters Johanna Berchmans (Piet Couttenier), Maria Doolaeghe (Janneke Weijermars) en Maria Rosseels (Brigitte Raskin) dragen dan

153.760 bezoeken

251.994 unieke
paginaweergaven

42.481 totaal aantal
zoekopdrachten

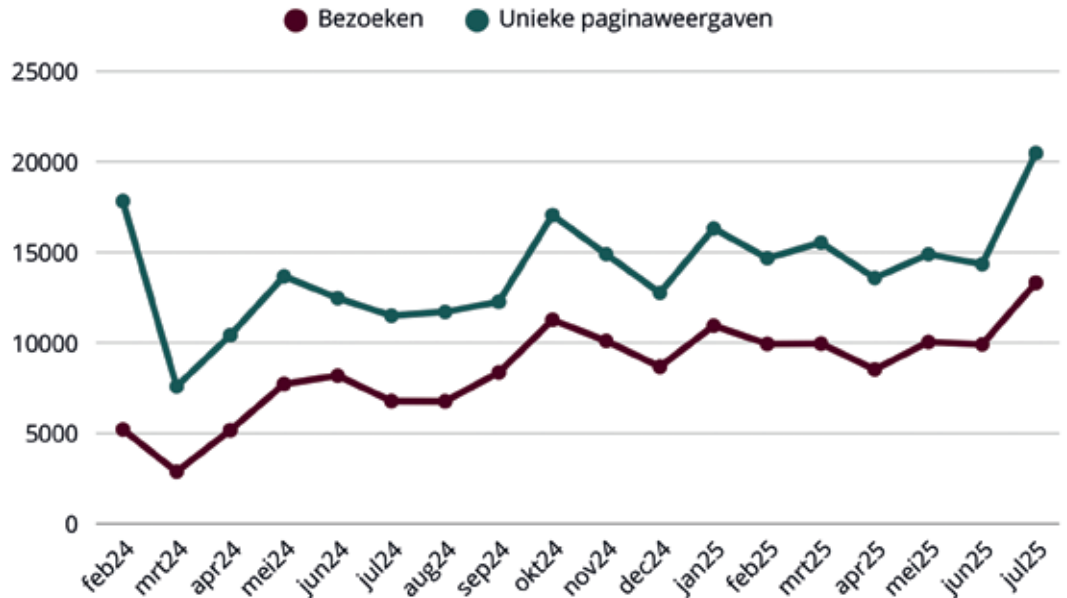
weer bij tot onze kennis over de nog steeds sterk onderbelichte rol van vrouwen binnen de (literaire) Vlaamse beweging.

Behalve naar de Vlaamse literatuur ging er in 2024-2025 bovendien veel aandacht uit naar de kruisbestuiving met andere artistieke disciplines. Er verschenen geactualiseerde bijdragen over muziek ('Vlaamse opera' door Mona Allaert; 'Ignace de Sutter', 'De Crans' en 'Peter Benoit-fonds' door Jan Meersmans en Nico Van Campenhout), over theater ('Koninklijke Nederlandse Schouwburg' door Ciel Vroman), over de beeldende kunsten ('Frits van den Berghe' door Dennis van Mol; 'Edmond van Offel' door Karl Catteeuw), over strips en cartoons ('Jef Nys' en 'Gerard Alsteens' door Robbe Devriese, 'Stef Vanstiphout' door Kjell Knudde, 'Koekoek' en 'Armand Panis' door Winne Gobyn) en over historische topoi en symbolen zoals de Boerenkrijg (François Van Gehuchten) en Willem van Oranje, die een eigen leven

gingen leiden in romans, gedichten, liederen en films. Ook de 'culturele' collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog werd daarbij weer wat preciezer in beeld gebracht, met teksten over de Vlaamse Kunstenaars-gilde, de Meivisch en Jozef Muls (Kurt de Boodt), Willy Kessels (Guy Leemans), Frans Van der Auwera (Jan Creve) en Sylva de Jonghe (Ciel Vroman). Het nieuwe lemma over Johan Anthierens (Brigitte Raskin)

beschrijft dan weer hoe een naoorlogse culturele coryfee zich aan dat collaboratie-verleden ontworstelde en een boegbeeld werd van de links-progressieve Vlaamsgezinde journalistiek.

Ook heel wat andere klassieke en minder klassieke onderzoeksthema's kwamen het voorbij anderhalf jaar aan bod. Lemma's zoals 'KVHV-Antwerpen' (Wilfried Weets)

360 vragen en suggesties

en 'Jeugdbeweging' (Louis Vos) behandelen het aandeel van jongeren binnen de Vlaamse beweging, terwijl grondig herwerkte teksten over de Vlaamse Wetenschappelijke Stichting (Helma De Smedt), de KVAB (Mathias Merchouk) en het Museum voor de Sociale Strijd (Nico Van Campenhout) de rol van onderzoek, wetenschap en archieven aan de orde stellen. Voorts kwamen er met bijdragen over de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV), de Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij (POM) en Léon Bekaert (door Ophélia Ongena) en de Derde Industriële Revolutie Vlaanderen (door Erik Buyst) nieuwe of grondig vernieuwde artikelen bij over het economische denken binnen de Vlaamse beweging en de evolutie richting meer Vlaamse economische autonomie vanaf de jaren 1970. Precies die maatschappelijke bandbreedte van de Vlaamse kwestie – cultureel, politiek, sociaal, intellectueel-wetenschappelijk, economisch, ... – treedt overigens ook in het nieuwe overzichtsartikel over identiteit aan het licht. In een lijvig cultuurfilosofisch stuk onderzoekt Guido Van Heeswijck de vele gedaanten die het denken over Vlaamse identiteit tussen 1830 en vandaag aannam, van Hendrik Conscience *Leeuw van Vlaenderen* (1838) tot het essay *Over Identiteit* (2019) van Bart de Wever.

Uitdagingen

Als de encyclopedische bedrijvigheid van het voorbije anderhalve jaar dan ook iets aantoon, is het hoezeer de DEVB er zich toe leent om de geschiedenis steeds weer vanuit verschillende gezichtspunten te benaderen. In die caleidoscopische kwaliteit schuilt wellicht de grootste kracht van de *Encyclopedie* – óók omdat dit inherente multiperspectivisme als het ware vanzelf de 'dode hoeken' van onze kennis over de Vlaamse beweging en natievorming blootlegt. Uit de *aanwezigheid* van overzichtsartikelen over pers en televisie blijkt immers haast onvermijdelijk ook de *afwezigheid* van die over radio en sociale media. Lieve Gevers' indrukwekkende synthese over de Vlaamse beweging en de katholieke Kerk laat bij contrast zien hoe betrekkelijk weinig er over andere religies in de *Encyclopedie* te lezen staat. De nieuwe bijdrage over 'Vlaamse identiteit' roept eens te meer de vraag op waar het overzichtsartikel over multiculturalisme en etnisch-culturele diversiteit blijft. En belangrijke lemma's als 'Internationaal-comparatief' (Kas Swerts), 'Culturele transfers' (Elke Brems en Tom Verschaffel), 'Congo' (Hidde Slotboom), 'Spanje' (Vincent Scheltiens) en het in 2024 geactualiseerde 'Scandinavië' (Bart Doods) reveleren indirect het gemis van bijdragen over de Ierse, de Schotse en niet in de laatste plaats de Palestijnse kwestie. Aldus beschouwd blijven kritische zelfreflectie en de durf om buiten de traditionele historische kaders te denken voor de DEVB het belangrijkste toekomstproject. Het is aan de redactie, auteurs en lezers om deze uitdagingen samen aan te gaan. **[Aragorn Fuhrmann & Winne Gobyn]**

TOP 10 ZOEKOPDRACHTEN

Onderwerpen

- 1 Geschiedenis van de Vlaamse beweging
- 2 Geschiedenis van Vlaanderen
- 3 Volksunie
- 4 Oostfronters
- 5 Socialistische partij
- 6 Collaboratie
- 7 Taalgrens
- 8 Vlaams-nationalistische partijen
- 9 Staatshervorming
- 10 Tweede Wereldoorlog

Personen

- 1 Pas, Barbara
- 2 De Wever, Bart
- 3 Borms, August
- 4 De Valck, Bart
- 5 Van Thillo, Renaat
- 6 Verschaeve, Cyriel
- 7 Vandersteen, Willy
- 8 Van Severen, Joris
- 9 De Clercq, Staf
- 10 Eriksson, Bert

EEN SELECTIE UIT DE AANWINSTEN VAN 2024

[Sommige archieven bevinden zich nog in de verwerkingsfase en zijn niet onmiddellijk raadpleegbaar]

Dossiers over het Daensmuseum Aalst, het cultureel beleid in en rond Brussel en het Centrum voor Vocale Muziek (1980-2020).
BE ADVN AC36 ARCHIEF REINOUD D'HAESE

Dossiers over de advocatuur van Walter Opsomer en zijn activiteiten binnen de Vlaamse Conferentie van de Balie van Antwerpen, het Algemeen Vlaams Oud-Hoogstudenten Verbond, het Verbond der Vlaamse Academics en de Kultuurraad voor Vlaanderen (1915-1980).
BE ADVN AC90 ARCHIEF WALTER OPSOMER

Briefwisseling en pamfletten van Thomas Debacker als volksvertegenwoordiger voor de Katholieke Vlaamse Volkspartij in Turnhout en zijn contacten met het Vlaams Nationaal Verbond (1925-1936). (1)
BE ADVN AC96 ARCHIEF THOMAS DEBACKER

Dossier over de functie van Paul Priem als kabinetssecretaris van de provinciegouverneur van West-Vlaanderen tijdens WOII en zijn naoorlogse veroordeling (1941-1947).
BE ADVN AC109 ARCHIEF PAUL PRIEM

Bundels samengesteld door Herman Lauwers over zijn politiek engagement als Vlaams volksvertegenwoordiger binnen de Volksunie en SPIRIT (1985-2010).
BE ADVN AC136 ARCHIEF HERMAN LAUWERS

Een collectie van 1 000 glasnegatieven met voornamelijk portretfoto's door fotograaf Nestor Gerard (ca. 1925-1940).
BE ADVN AC244 ARCHIEF NESTOR GERARD

Werkingsarchief (2023-2024).
BE ADVN AC265 ARCHIEF VLAAMS PLEITGE-NOOTSCHAP BIJ DE BALIE TE BRUSSEL (VGP)

Memoires van oostfronter Piet Van Meerendonk (1944) en dagboek van Albert Verstaen geschreven in het interneringskamp van Sint-Kruis-Brugge (1944).
BE ADVN AC422 FONDS REPRESSIONE

Verkiezingspropaganda van de Volksunie en het Vlaams Belang in Kortrijk, met stukken van de Vlaamse Volksbeweging en Het

De Nieuwe Kempen (1925-1940), weekblad van de Katholieke Vlaamse Volkspartij (KVV) van Thomas Debacker. [ADV N, VY900286] (1)

Vlaamse Kruis eveneens in Kortrijk (1980-2024).
BE ADVN AC462 ARCHIEF FILIP DUYNLAGER

Werkingsarchief (1991-2000).
BE ADVN AC537 ARCHIEF VOLKSUNIEJONGEREN (VUJO)

Promotie- en campagnemateriaal voor de verkiezingen naast sociale media-archieven (2022-2024).
BE ADVN AC649 ARCHIEF NIEUW-VLAAMSE ALLIANTIE (N-VA)

Werkingsarchief, met sociale media-archieven en promotiemateriaal (2022-2024).
BE ADVN AC652 ARCHIEF EUROPEAN FREE ALLIANCE (EFA)/EUROPESE VRIJE ALLIANTIE (EVA)

Onderzoeksarchief van Ludo Simons over het Engels versus het Nederlands aan de universiteiten en over François Wolffers die periodieken uitgaaf waarin hij flamingantische standpunten verdedigde.
BE ADVN AC737 ARCHIEF LUDO SIMONS

Dossier 'Flandern', onderzoeksarchief van Winfried Dolderer over de Vlaamse beweging, vooral in relatie tot Duitsland, met een collectie boeken en tijdschriften over nationale minderheden in Europa.
BE ADVN AC931 ARCHIEF WINFRIED DOLDERER

Werkingsarchief (2000-2010).

BE ADVN AC954 ARCHIEF UNREPRESENTED NATIONS AND PEOPLES ORGANISATION (UNPO)

Documenten van André Faure als arrondissementscommissaris in Veurne-Diksmuide tijdens WOII, met zijn verdedigingsdossier en een genealogisch dossier van de familie Faure (1930-1960).

BE ADVN AC1028 ARCHIEF ANDRÉ FAURE

Werkingsarchief, met sociale media-archieven (2022-2024).

BE ADVN AC1146 ARCHIEF COPPIETERS FOUNDATION

Werkingsarchief van TAK, met een collectie foto's, affiches en voorwerpen (1970-1990).

BE ADVN AC1167 ARCHIEF TAAL-AKTEKOMITEE (TAK)/BE ADVN AC1187 ARCHIEF ERIC CROMME-LYNCK

Teksten van toespraken gehouden op de openingszittingen van het gerechtelijke jaar (1906-2005).

BE ADVN AC1221 ARCHIEF VLAAMSE CONFERENTIE VAN DE BALIE VAN ANTWERPEN

Familiefoto's van Jan Van Mierlo (s.d.).

BE ADVN AC1290 ARCHIEF JAN VAN MIERLO

Briefwisseling als journalist voornamelijk voor de *Gazet Van Antwerpen*, met documenten over het bestuur van het Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond (KVHV) en KVHV-cultuur (1955-2020).

BE ADVN AC1347 ARCHIEF JAN VEESTRAETEN

Documenten van Frans Luyten als medestichter en secretaris van de Vlaamse Toeristenbond (VTB) waaronder briefwisseling en een huldeboek uit 1932, met fotoboeken en geïllustreerde albums van VTB-reizen onder meer georganiseerd door Luyten (1922-1960). (2)

BE ADVN AC1350 ARCHIEF FRANS LUYTEN

Teksten voor radioprogramma's opgesteld door Frederik Moors voor de Vlaamsch Nationale Radiovereniging (1938-1940). (3)

BE ADVN AC1351 ARCHIEF FREDERIK MOORS

Repressie- en egodocumenten van oostfrontter Marcel Van Cauwenberghe, lid van de Rebellenclub in Breslau, met een repressiedossier van zijn vrouw Magdalena Couvreur (1940-1951).

BE ADVN AC1352 ARCHIEF MARCEL VAN CAUWENBERGHE

Links: Tekening uit hulde-album Frans Luyten. [ADVN, AC1350] (2)

Boven: *Vlaanara*, (1932-1940), Orgaan van de Vlaamsch-Nationale Radiovereniging (*Vlaanara*). [ADVN, VY97] (3)

Dossiers over de plaatselijke werking van het 11 juli-Komitee, de Vlaamse Vriendenkring en de Dr. J. Goossenaertskring in Destelbergen (1965-2022).

BE ADVN AC1353 ARCHIEF HUGO DE SMET

Werkingsarchief (1968-2022).

BE ADVN AC1354 ARCHIEF VERBOND VAN VLAAMSE OUD-STRIJDERS (VERBOND VOS) AFDELING DESTELBERGEN

Persoonlijke voorwerpen van priester en schrijver Jules Leroy (1858-1939) (s.d.).

BE ADVN AC1355 ARCHIEF JULES LEROY

Werkingsarchief van het hoofdbestuur van de Orde van den Prince en documenten van verschillende gewesten en afdelingen zowel nationaal als internationaal (1980-2024).

BE ADVN AC1356 ARCHIEF ORDE VAN DEN PRINCE

Steekkaarten met biografische gegevens van oostfonters samengesteld door de vereniging Hertog Jan van Brabant, met stukken van de Vriendenkring Vlaamse Motorbrigade (1980-2006).

BE ADVN AC1357 ARCHIEF GRAVEN IN HET OOSTEN

Tekening (zelfportret) van Prosper De Troyer zittend in de gevangenis in Mechelen gemaakt voor gevangenisdirecteur August Boeykens (1946).

BE ADVN AC1358 ARCHIEF AUGUST BOEYKENS

Documenten van Jaak Gabriëls als volksvertegenwoordiger en voorzitter van de

Jongen lezend in het tijdschrift *Jong Dinaso* (1933-1938), *Strijdblad der Dietse Jeugd*. [ADVN, AC1361] (4)

Volksunie en als burgemeester van Bree (1965-1992).

BE ADVN AC1360 ARCHIEF JAAK GABRIËLS

Dagboeken en briefwisseling van

Joris Nachtegaele geschreven als krijgsgevangene in Stalag VIII A en als naoorlogs geïnterneerde in het Kamp van Sint-Kruis-Brugge, met foto's als vendelleider van Jong-Dinaso Brugge (schaar Groeninghe) en lid van de Dietsche Blauwvoetvendels. Verder documenten van de Vlaamse Volkskunstbeweging in het bijzonder van Mieke Stout in Schilde, met documenten uit de familiale sfeer (1935-1995). (4)

BE ADVN AC1361 ARCHIEF JORIS NACHTEGAELE

Documenten van Der Stahlhelm - Bund der Frontsoldaten en over de naoorlogse amnestiebeweging (De Zwarte Leeuw), met dossiers over het negationisme. Verder een fotoboek en briefwisseling van oostfronter Georges Smets [1945-1990].

BE ADVN AC1362 ARCHIEF EDMOND SOETENS

Documenten over de Vlaamse Volkspartij en het Vlaams Blok, bevat ook procesdossiers van de Vlaamse Militanten Orde samengesteld door Bocken als advocaat (1951-2011). BE ADVN AC1363 ARCHIEF PIETER BOCKEN

Werkingsarchief (1965-1985).

BE ADVN AC1365 ARCHIEF BLAUWVOETGEMEENSCHAP AFDELING ASSE

Documenten over de Volksunie en Vlaams Belang in Anderlecht, het Egmontkomitee, Grensstad vzw, Verbond van Vlaamse Academi en het Davidsfonds afdeling Scheut (1950-2020).

BE ADVN AC1368 ARCHIEF STEVEN VAN HAELEST

Documenten van Geert Willems als oostfronter, met werkingsdossiers van de vereniging Frontkameraadschap MGK en stukken van de zoekdienst van het Sint-Maartensfonds (1941-2000).

BE ADVN AC1369 ARCHIEF GEERT WILLEMS

Werkingsarchief (2012-2024).

BE ADVN AC1370 ARCHIEF ASSEMBLEA NACIONAL CATALANA (ANC)

Oorlogsdagboek van Franz Wittemans uit WOII (1940-1946).

BE ADVN AC1371 ARCHIEF FRANZ WITTEMANS

Politiek videoarchief van Marc Vincké over de Communistische Partij België en het week- en dagblad *De Rode Vaan*, met stukken over de Vereniging België-USSR, pamfletten en publicaties (ca. 1980-1992).
BE ADVN AC1375 ARCHIEF MARC VINCKÉ

Repressiedossier van Hilaire Gravez en Magda Haegens (1940-1950).
BE ADVN AC1380 ARCHIEF JOZEF DE MEESTER

Dossiers over De Gordel/Gordelfestival met promotiemateriaal, knipsels en foto's, met een dossier van de werkgroep 'Wij houden van alle mensen die het Vlaams karakter van onze gemeente eerbiedigen' (1980-2000).
BE ADVN AC1381 ARCHIEF MIJA DE GREEF

Portretfoto van vader Constant Pauwels met zijn zoon Herman, s.d. [ADVN, AC1387] (6)

Een collectie pamfletten van Vlaams-nationalistische organisaties, voornamelijk afkomstig uit de Vlaamse studentenbeweging en actiecomités voor amnestie (1920-1945).
BE ADVN AC1385 ARCHIEF OSTWALD LARIDON

Documenten over de Katholieke Vlaamse Studentenbond God en ons Recht van Boechout, Vlaamse Oudstrijdersbond en Het Vlaamsche Front in Boechout en een persoonlijk fotoalbum met onder meer foto's van het krijgsgevangenkamp in Göttingen (1906-1937). (5)
BE ADVN AC1386 ARCHIEF AUGUST VAN PUT

Binnenzicht van de kapel met zes biddende soldaten in het Kamp van Göttingen, s.d. [ADVN, AC1386] (5)

Familiearchief van Raymond Pauwels, Constant Pauwels, Maria Uyttebroek, Herman Pauwels en Griet Callaert, met vooral onderlinge briefwisseling, documenten over het activistisch tijdschrift *De Goedendag*, het repressiedossier van Herman Pauwels en zijn naoorlogse samenwerking met Willy Vandersteen. (6)

BE ADVN AC1387 ARCHIEF FAMILIE PAUWELS-UYTTEBROEK

Dossiers over de inrichting van de IJzertoren als 'Museum aan de IJzer', met stukken van het Verschaeve Komitee (1969-1996).
BE ADVN AC1388 ARCHIEF FRANK BECUWE

Oorlogsdagboek van Jozef Luyssaert geschreven in het krijgsgevangenkamp Stalag XVII (Gneixendorf, Oostenrijk) (1940-1941).
BE ADVN AC1422 ARCHIEF JOZEF LUYSSAERT [Rita Verelst]

WT | TIJDSCHRIFT VOOR DE GESCHIEDENIS VAN DE VLAAMSE BEWEGING

Inhoud 2025/3

VOORWOORD

Bruno De Wever, *Limieten van toenadering: Vlaamse beweging & christendemocratie en het Historisch Pardon*

BIJDRAGEN

Nico Van Campenhout, *De Voorwaartsgroep (1998-2010) en het Historisch Pardon op de IJzerbedevaart*

Emmanuel Gerard, *Vlaamse beweging en christendemocratie. Aantrekking en afstoting, 1918-1920*

NIEUWE UITGAVEN

[KADOC kfc000087]

Abonnementsgeld:

- binnenland: 40 euro
 - buitenland: 60 euro
 - steunabonnement: 75 euro
 - afzonderlijk nummer: 15 euro
- meer info langs: www.wt.be

U kunt zich abonneren op WT door overschrijving van het abonnementsgeld op rekeningnummer BE80733021529077 [BIC KREDBEBB].

HISTORISCH PARDON

Kortfilm, WT-bijdrage & DEVB-lemma

Op 27 augustus 2000 hield historicus Frans-Jos Verdoodt een bewogen toespraak tijdens de IJzerbedevaart, de jaarlijkse hoogmis van de Vlaamse beweging. Hij sprak er een 'Historisch Pardon' uit in naam van de Vlaamse beweging voor de collaboratie van een belangrijk deel van de Vlaamsgezinden met de bezetter tijdens de Tweede Wereldoorlog. 25 jaar later blikken we in een kortfilm, een WT-bijdrage en een DEVB-lemma terug op Frans-Jos Verdoodt zijn toespraak en herinneringen.

Vanaf 1 oktober verschijnt in de digitale *Encyclopedie van de Vlaamse beweging* het

lemma van Nico Van Campenhout over de Voorwaartsgroep en het Historisch Pardon (encyclopedie-vlaamsebeweging.be); een bijdrage in WT (jg. 84, nr. 3, pp. 193-231) eveneens van Nico Van Campenhout over het wordingsproces van de toespraak (wt.be); en tot slot een kortfilm van Jimmy Kets waarin Frans-Jos Verdoodt samen met historicus Bruno De Wever terugblijkt op die bewuste dag (advn.be).

“Het wordt tijd dat we die last van de oorlog afleggen, we moeten nu eindelijk eens de bladzijde draaien”.

JEUGD IN IDEOLOGISCH STORMWEER

Ideologie of het geloof in een bepaalde 'zaak' kan mensen bevreemden, maar ook vernietigen – zeker in tijden van crisis of oorlog. Dat leert ons de bijdrage van Winne Goby in dit nummer over het pijnlijke verleden van de Limburgse familie Lanoot. Los van de vraag naar schuld en verantwoordelijkheid lezen we hoe een zoon en een vader te gronde gaan ten gevolge van hun ideologie. De ene wordt – nauwelijks achttien jaar oud – vermoord door het verzet, de andere belandt na de oorlog wegens zijn rol in de collaboratie voor het vuurpeloton. Roeland, de zoon, moet enorm opgeslorpt geweest zijn door zijn geloof in het nationaalsocialisme dat hij op een *'Heimabend'* van de Hitlerjugend (HJ) in april 1943 de 'trouw van de Vlaamse jeugd aan Adolf Hitler' uitsprak. De Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen, waarvan hij zelf een actief lid was, stelde qua ledenaantal niet zoveel voor.

In Duitsland was dat wel even anders. Het land was socio-economisch en confessioneel toch meer verscheiden dan het toen nog eerder overwegend landelijk-katholieke Vlaanderen. Het fenomeen van de jeugdbeweging kon er bogen op een sterkere historische traditie zoals die van de *'Wandervogel'* met haar romantisch geïnspireerde volks- en natuurverbondenheid. 'Jeugd' was er vaak synoniem met rebellie, zoals in het Duitse keizerrijk waar de 'generatie van de zonen' zich afzette tegen die van de 'vaders'. De Hitlerjugend heeft van bij haar oprichting in 1926 ook ingespeeld op dat rebelleren tegen de conventies van de burgerlijke wereld. Eenmaal dat ze de 'staatsjeugdbeweging' van het Derde Rijk was geworden, streefde ze ernaar alle jonge mensen tussen 10 en 18 jaar oud te bereiken en in dienst te stellen van de als heilijg vereerde natie. Het lidmaatschap in haar verschillende afdelingen (Jungvolk, Hitlerjugend, Bund Deutscher Mädel) was dan ook verplicht vanaf december 1936. Haar toenmalige werkingskracht berustte ook op het principe *'Jugend wird durch Jugend geführt'*, vrij vertaald: het waren jonge mensen die hun leeftijdsgenoten leidden.

De 'Wandervogel' (begin 20ste eeuw).
[Wikimedia Commons]

De totalitair te noemen greep van het nationaalsocialistische regime op de Duitse jeugd ging gepaard met een verbod van de confessionele en de 'bündische' jeugdbewegingen. Toch bleven er nog enkele van deze laatste actief in de illegaliteit. In de geest van de *'Wandervogelbewegung'* spraken ze tot de verbeelding van naar vrijheid en ongedwongenheid snakkende jongens en meisjes. De

strakke organisatie en de drill van de HJ stootten hen af. Daarnaast waren er nog de *Edelweißpiraten*, grootstedelijke jongeren uit het Rijnland-Westfaalse industriegebied, en de 'Meuten' uit Leipzig. Die durfden ook al eens leden van de HJ te provoceren of in elkaar te slaan. De Swingjugend omvatte dan weer jonge mensen uit het stedelijk-burgerlijke milieu van Hamburg dat als zakencentrum van oudsher op de Angelsaksische wereld gericht was. Ze kleedden zich heel elegant op zijn Engels, met geruite jackets en een regenscherm over de arm, en ze luisterden naar 'undeutsche' muziek zoals jazz en swing.

Voor het nationaalsocialistische regime vormde het pure bestaan van zulke 'wilde groepen' een uitdaging. De HJ eiste immers het monopolie op de levenswijze van de Duitse jeugd voor zich op. Heinrich Himmler, 'Reichsführer SS' en hoofd van de politie, zocht altijd naar nog strengere gevangenisstraffen om die 'oproerkrakers' te beteugelen. Daarnaast waren er nog jonge mensen die vanuit een christelijke of communistische inspiratie daden van verzet pleegden en die met het leven bekochten. Het beeld van de jeugd in het Derde Rijk was dus niet zo uniform – letterlijk ook – als vaak gedacht. Al waren bijna alle jonge mensen lid van de HJ, gistte het ook daar, al dan niet onderhuids. Ze leefden nu eenmaal in ideologisch stormachtige tijden.

Dirk Rochtus | voorzitter van het ADVN

ADV N

ARCHIEF VOOR NATIONALE BEWEGINGEN